

νῆσος τῆς Καλιφορνίας». Τὸ ὄνομα τοῦτο φάνεται ὅτι ἐπλήξε τὴν φαντασίαν ἐνίων τῶν συνεταίρων τοῦ Κορτέζ, οἵτινες ἐφόρμουσαν αὐτὸν ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιφορνίας, περὶ ἣς ὑπετέθη κατ' ἀρχὰς ὅτι ἦτο νῆσος.

Πολλάκις ὄνδρατα ἐνεψανίθηταν ἐν τοῖς ἡμετέροις χάρταις συνεπείᾳ σφαλμάτων τῶν ἔξερευνητῶν. Ὁ πλοιάρχος Ρός τῷ 1818, τάξις ὑψηλὴν δροσειρὰν κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Λαγκαδστρης, ἔκαλεσεν αὐτὴν «Ορη τοῦ Κρόκαρ» εἰς τιμὴν τοῦ Τζών Οὐέλσωνος Κρόκαρ.

Τὸ ὄνομα τοῦ μεγίστου ἀρρεικανικοῦ ποταμοῦ, τοῦ Κόγκου, ὡφελεῖται εἰς περίεργον σφάλμα, τὴς λέξεως Κόγκο οηματινούσης οὐχὶ «ποταμὸν» ἀλλὰ «ὅρος». Τῷ 1480 δὲ Διέγος Κάμι, θείτις πρῶτος ἐπεισέβατο τὸ στόμιον τοῦ Κόγκου, ἐπληροφορήθη περὶ τῶν ιδιαγενῶν ὅτι ἡ χώρα ἀνῆκεν εἰς μεγάλον μονάρχην, ἀποκαλούμενον ὑπὲρ αὐτῶν Μουάνη Κόγκο, τίτλος ὅστις, καθὰ τανῦν γινώσκεται, σημαίνει «τὸν κύριον τῶν ὁρέων». Ἐντεῦθεν ἡ χώρα ἐγνώσθη ὡς τὸ βασίλειον τοῦ Κόγκου, δὲ δὲ ποταμός, ὅστις διέσχιζεν αὐτήν, ποταμὸς τοῦ Κόγκου. Ἐν πολλοῖς χάρταις ὅμως δὲ ποταμὸς σημαιοῦται διὰ τοῦ ὄντος τοῦ «δὲ ποταμὸς Κόγκος ἡ Ζαΐρης». Τό τε «Ζαΐρης» ὡς καὶ τὸ «Κόγκον» εἶναι φαντασιώδη ὄνόματα. Μαῦρος τες ἔκ τῆς ἀκτῆς μετάγηθη εἰς Δισαθῶνα ὥπερ τῶν Πορτογάλων ἐξερευνητῶν καὶ ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Βασιλέα, ὅστις ἡρώτησεν αὐτὸν διὲ τὸ διερυηνέως, τὸ ὄνομα τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ μεγάλου ποταμοῦ ἔκεινος ἀπήντησε Ζερ-οχὸς ή Ζαΐρ-οχὸς τούτεστιν «ἄγνωστον», τοῦθον πέρι ὅμως ἐξελήφθη ὡς σημαῖον: Τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ «εἶναι Ζέρος» η Ζαΐρ καὶ τοιουτοτρόπως τὸ ὄνομα Ζαΐρ εισήχθη εἰς τοὺς χάρτας ὡς ἄλλο ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Κόγκου, ὄνομα ὅπερ ὡς εἴπομεν, σημαίνει «ὅρος». Τὸ ἀληθές τοῦ Κόγκου ὄνομα πιστεύεται ὅτι εἶναι «Σαμπέζη», ὅπερ φέρει καὶ σήμερον δὲ μέγιστος τῶν παραποτάμων αὐτοῦ καὶ εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τοῦ Σαμπέζη, λέξεως σηματινούσης ἐν τῇ γλώσσῃ Βαντοῦ «μέγιν ποταμόν», τῆς λέξεως ζὰ μη σὰ μη σηματινούσης ποταμόγυ.

τοῦ ἄγ. Ἰωάννου τοῦ φωτιστοῦ. Πολλάκις καταστραφεῖσα ὑπὸ σεισμῶν, πάντοτε ἀνφοδομένη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδίου, τελευταῖον δὲ τῷ 1787 (1236 κατὰ τὴν ἀρμενικὴν χρονολογίαν). Ἡ μονὴ κεῖται ἐν τῇ κλιτοῦ ὄρέων, ἥτινα δεσπόζουσι πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος τοῦ Μούς ὡς καὶ τῆς ὁροσειρᾶς, ἣτις παρατείνεται πρὸς Ν. εἰς τὰ στενὰ τοῦ Γίντζ. Ἀπὸ τῶν ἀγόνων καὶ ἔργων ὄροπεδίων, ἀφ' ὧν κατεργόμεθα, ἡ μονὴ Τσανλή μεμονωμένη καὶ ὡς ἀπολωλιά ἐφαίνετο ἡμῖν ὡς εἰρηνικὸς τόπος ἀπογωρήσεως ἐνίων ἐπιζώντων προσώπων ἀποσθεσθέντος πολιτισμοῦ. Τὸ βλέψυα, ἀνακαλύψαν αὐτήν, προσηλοῦται ἐπὶ τῶν κωδωνοστασίων, λίαν διακρινομένων ὡς ἐκ τῶν λάμψεων τοῦ δύνοντος ἡλίου καὶ ἀρέσκεται εἰς τὸ νῦ θωπεύῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὰ ἔγγη αὐτῶν, διαγραφόμενα ἐπὶ τῆς ἐκ δρυῶν λόγχης. Ἐκ τοῦ πλησίου ἡ δύψις δὲν ἐμποιεῖ τόσην εὐχαρίστησιν, ἂν δὲ διέλθητε τὴν μίαν τῶν πυλῶν ἡ ἐντύπωσις εἶναι πολλῷ μελαγχολικωτέρα. Δύο αὖλαι ἀποτελοῦσιν, οὕτως εἰπεῖν, πρόδομον τῆς μονῆς. Καὶ ἡ μὲν πρὸς βορρᾶν τοιαύτη περιβόλλεται ὑπὸ κακοτέχνων ἰδρυμάτων ἐξ ἀκατεργάστου λίθου, ἵνα οἵς ὑπάρχουσιν οἱ σταῦλοι, ἡ δὲ πρὸς δυσμάς περιορίζεται ἔνθεν μὲν ὑπὸ οἰκοδομήματος ἡμιτελοῦς καὶ ἐν ἔρειποις, δῆπερ προωρίζετο διὰ σχολῆν καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου μικροῦ παρεκκλησίου τοῦ ἄγ. Ἰωάννου τοῦ φωτιστοῦ, ἔνθεν δὲ ὑπὸ μιᾶς τῶν πλευρῶν τῆς μονῆς διῆσις εἰσέργεται τις εἰς τὴν ἐστατερικὴν αἰλῆγην, ὅπου ἐγείρεται δι ναός. Ἡ αὖλη αὕτη περικυκλοῦται ὑπὸ θολωτῶν μονορόφων ἰδρυμάτων, ὅπου εἰρίσκονται οἱ θάλαμοι τοῦ ἐπιστάρου καὶ τῶν ἱερέων, τὸ κατάστημα τῆς σγολῆς, τὰ διὰ τοὺς προσκυνητὰς οἰκήματα καὶ τὰ τῶν διαφορῶν ὑπηρεσιῶν τῆς μονῆς. Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ἔχει χρῶμα ἀλαγ-πέλε φαῖνεν.

Ο ναὸς εἶναι ἀρμενικοῦ ρυθμοῦ, στοις δὲν ποιεῖται ἄλλως. Τὸ κύριον ὄρθιογώνιον κτίριον προσεγγίζει πρὸς σχῆμα τετραγώνου καὶ διατετρημένον ὑπὸ μικρῶν ἀνοιγμάτων ὑποστηρίζει τρία κωδωνοστάσια, ὃν τὰ δένο ἔχοντα στέγας, εἰς δέξι ἀπόληγούσας καὶ κεκαλυμμένας ὑπὸ ἐπιπέδων πλακῶν, ὅπου φύεται ὑποκιτρινίζουσα γλόσι, φωτίζουσι τὰ δέν² αὐτὰς παρεκκλήσια καὶ διὰ τὸ τρίτον, ἀνευ ἐπιστεγάσματος φωτίζει διὰ μικρῶν ἀνοιγμάτων τὸ μέσον τοῦ σηκοῦ. Εἰτερον ἐν τῇ πρόσοψί τοις κτίριον περιλαμβάνει τὴν ἔξωτερικὴν τῆς πύλης στοὰν τὸ ἄνω τῆς ὁποίας ἀποτελεῖται ὑπὸ θολωτοῦ κωνικοῦ σχήματος, ἐπεξειργασμένου, κεχρωματισμένου καὶ κρητικεύοντος ὡς στερρὸν βάσις εἰς διάφορον κωδωνοστάσιον. Οὔτε μεγαλεῖον, οὔτε σμεναρόν τι ἐπιδείκνυσιν οὔτε καὶ ἔσχον. Μόλις βλέπει τις πρὸς τοῖς πολυαριθμοῖς σταυροῖς καὶ ταῖς δύο τῶν προσκυνήτῶν ἐγγεγλυμμέναις ἐπιγραφαῖς ἐλάχιστά τινα κοτυμάτα. Τὸ ἔσωτερικὸν εἶναι ζῷφερὸν καὶ γυμνόν. Ογκώδεις αἱ στῆλαι ἀλλ᾽ ἀθλιοὶ οἱ τάπητες ἐφ' ὃν γονυπετοῦσιν οἱ πιστοί. Ἐν τούτοις ἐν τῷ βάθει ὁ βωμὸς φωτίζεται ὑπὸ κεχρυσωμένων κοσμημάτων καὶ τῆς λάμψεως τῶν ἵερῶν σκευῶν. Ἐν ἑκάστῃ τοῦ βωμοῦ πλευρῷ ἀνοίγονται μικραὶ θυ-ρατα, αἵτινες διδηγοῦσιν εἰς δένο παρεκκλήσια· πρὸς ἀριστερὴν τὸ παρεκκλήσιον τοῦτο περικλείει τὰ δέστη τοῦ ἄγ. Στερψίου καὶ τὸν τάφον τοῦ Σεμπάδ. Πρὸς δεξιὰν εὑρηται τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἄγίου Ιωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, ἐπίσης κεκοσμημένον διὰ κεχρυσωμένων τορνευμάτων καὶ περικλείον τιμῆμα τοῦ σώματος τοῦ ἄγιου Ιωάννου τοῦ βαπτιστοῦ (;) ὃς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἄγ. Ἀδέρμ, ἀριενίους ἐπιτσκόπου, ἀτινα ἀναπαύσονται ὑπὸ τάφους ὑπερβεντρυμμένους ἐκ τῶν δωρημάτων τῶν εὐλαβῶν· κατὰ τὴν εἴσοδον λίθος σημειοῖ τὴν θέσιν ἐν ᾧ ἀναπαύεται ὁ Καιλ-Βαγχάν, πατήρ τοῦ Σαμπάδ. Δύο ἀλλα ἔτι παρεκκλήσια, σπανίως ἀνοιγόμενα, εὑρηται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶν προηγουμένων· ἐν τῷ ἐνὶ τούτων, παρεκκλήσιψ τοῦ ἄγ. Γεωργίου εἰσιδένει τις εἰς μικρὸν, χθυμαλὸν καὶ ζῷφερὸν γῶρον ὅστις λέγεται ὅτι ἦτο τὸ προσευκτήριον τοῦ ἄγ. Γρηγορίου. Ἐκ τοῦ ναοῦ, πολλάκις καταστραχέντος καὶ ἀνοικοδομηθέντος, σώζεται μόνον τιμῆμα τοῦ τοίχου ἀπὸ ἀργαίας ἐποχῆς χρονολογούμενον. Ἐν τῷ τοίχῳ τούτῳ εἰσὶν ἐντετειχισμένοι μεγάλοι λίθοι ἔγνωτες πλουσίους ἐγγεγλυμμένους σταυροὺς καὶ ἐπινοιατὰς ἐν τῷ

¹⁰ Ἡ μονὴ Τσανλῆ-Κιλιτζ (ἐκκλησία κωδωνοφόρος) καλεῖται οὐ πέτι τῶν Ἀρμενίων Σούρπ-Γκαραπίτ (Ἄγιος· Οδηγός), σηνουά, οπερ διέθευται οἱ Ἀρμενίοι εἰς τὸν Άγ. Ιωάννην τὸν Βαπτιστήν. Πέτισμόν δὲ οὐ πέτι

νάπέρχουσιν ὅλαι ποικίλης προσελεύσεως· καθορᾶται π. χ. μικρὸς λίθος ἐπὶ τοῦ ὄποιου ὑπέρχουσιν ἐν ἀναγλύφῳ τρεῖς στοὰς τῆς ἀρχαιοτάτης ἀστυριανῆς περιόδου. Παρὰ τὸν ἀρχαῖον τοῦτον τοῦχον εὑρίσκονται πολυάριθμοι τάφοι. Μέγας σταυρὸς δὲ ὥραιότατος πάντων φέρει τὴν ἔξιτης ἐπιγραφήν: «Ἐν ᾧτε 1212 ὁ σταυρὸς οὗτος κατηρτίσθη πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τοῦ Μελιχισεδέκα, ἐπισκόπου, τοῦ ἴερέως Νερτέας (Ἄδελφοῦ τοῦ ἐπισκόπου) καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ.» Καθορᾶται εἰσέτι αὐτῷ δὲ τάφος τοῦ Ἀγκώπη, ἐπισκόπου τῆς μονῆς καὶ τῆς Ἐρζερούμης ἐπὶ θεοκατετραείαν, εὑρόντος τὸν θάνατον τῷ 1256 καὶ δὲ τοῦ Μαυριπρέ ἐπισκόπου, τῆς φυλῆς τῶν Μαμιγονίων, ἀποθανόντος τῷ 1882. Ἐν τέλει σημειωσέον καὶ τοὺς τάφους τοῦ Μουχέρ (601) τῆς αὐτῆς φυλῆς καὶ τοῦ Βάρτ-Μπαδρίγ, ἐκ τοῦ φύλου Ἀρδζερουνί· ἡ γυνὴ τοῦ τελευταίου τούτου, τολμήσασα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἀγ. Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀγ. Γρηγορίου γενομένην ἀπαγόρευσιν τῆς εἰς αὐτὸν εἰσόδου γυναικῶν, ἔκερχυνοθέληθη.

“Η μονή του Σωδρπ-Γκαραμπέτ εξαρτάται από εύθειάς ἐκ τῆς Α.
Μακ. τοῦ ἀρμενίου πατριάρχου Κων/πόλεως, Χορέν “Αστικιάν. Διεισθύνε-
ται δὲ ὑπὸ ἡγουμένου (δζαϊρακούν) διοριζομένου ὑπὸ τῶν ἱερέων τοῦ
Τσανλῆ καὶ τῶν μελῶν τῆς ἐπαρχιακῆς συνελεύσεως τοῦ Μούς, ἅτινα
δύνανται: ἐπίσης νὰ παύσωσιν αὐτόν. Οἱ ἡγουμένος οὗτος πληρόνεται
διὰ πάντα αὐτοῦ τὰ ἔξοδα, ὃς ἕδια ὅμως ἔχει μόνον τὰ πρὸς αἴτον δῷρα
τῶν προσκυνητῶν. Οἱ ἐν τῇ μονῇ εὑρισκόμενοι εἰναι: δώδεκα Ἱερεῖς καὶ
τρεῖς διάκονοι: ἡ μονὴ, ὑπὸ αὐτῶν κυβερναμένη, ἀποτελεῖ κτῆμα αὐ-
τῶν. Τὰ μέλη ταῦτα ἀποτελοῦσι γενικήν συνέλευσιν, ἥτις διερίζεται κατὰ
τὸ τριήγδην 1863 δοθὲν σολτανικὸν φιρμάνιον, ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπήν, ἀποτε-
λουμένην ἐκ τεσσάρων μελῶν, διορισμὸς τῶν ὁποίων ὑποβάλλεται εἰς
τὴν ἔγκρισιν τοῦ πατριάρχου Κων/πόλεως. Η ἐπιτροπὴ αὕτη διεισθύνει
πάντα τὰ ζητήματα τῆς μονῆς καὶ συγκαλεῖ ἐν περιπτώσει σοβχρῶν
Ζητημάτων, τὴν γενικὴν συνέλευσιν. Οἱ Ἱερεῖς περιέρχονται καὶ τὰ χω-
ρία καριν γρηγατικῶν συνδρομῶν, ὀλίγον δὲ φροντίζουσι: περὶ τῶν κτη-
μάτων τῆς μονῆς, ἐξ ὧν ἡδύναντο πολλάς νὰ ἀρυθῶσιν ὡφελείας. Η
λειτουργία τελεῖται μόνον τὴν κυριακήν. Καθότου ἀρροφρᾶ εἰς ἐπιστηκο-
νικάς, φιλολογικάς ἡ καλλιτεχνικάς ἀσχολίας, αὗται εἰναι ἄγνωστοι
τοῖς ἐν τῇ μονῇ. Οἱ ἐν αὐτῇ νηστεύοντες κατὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ
παρασκευήν, ἀπαξ μόνον τῆς ἡμέρας τρώγουσι τὴν τεσσαρακοστήν, ἥτοι
κατὰ τὴν δην ὥρα τῆς ἑσπέρας. Οἱ κανδύλαπτης, ἐκλεγόμενος ἐκ τῶν
ἐν αὐτοῖς αὐστηροτέρων, τρώγει μόνον ἄρτον, ἐκτὸς τῆς κυριακῆς, ὅπε
προστίθησι καὶ τι γαλακτερὸν ἐπιδόρπιον. Οἱ Ἱερεῖς τρέφονται καὶ περι-
θάλπονται ἀπολαμβάνοντες καὶ ἡμίσειαν λίραν κατὰ μῆνα: εἰς τοῦτο
προσθετέα καὶ ἡ ἐν τῶν δωρημάτων τῶν προσκυνητῶν πρόσοδος αὐτῶν.
Οἱ γινόμενοι αὐτόθι Ἱερεῖς, τριακονταετεῖς τὴν ἡλικίαν τὸ ἐλάχιστον,
δέον νὰ ἔμαι ἀπόφοιτοι σχολῆς καὶ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἔξετάσεις ἐνώπιον
ἐπιτροπῆς ἐπτὰ Ἱερέων, ὅπο τὴν προεδρείαν τοῦ ἡγουμένου ἡ ἐπισκόπου.
Η ἐπιτροπὴ αὕτη διορίζεται ὑπὸ τῆς ἐπαρχιακῆς συνελεύσεως, ἀπο-
τελουμένης ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου ἐξ ἑκάστου χωρίου. Οἱ εἰς τὴν μονὴν
εἰσερχόμενοι Ἱερεῖς ὀφείλουσι: γ' ἀναλάζωσι τὴν ὑπογρέωσιν ὅτι θι παρα-
μείνωσιν ἑκεῖ διὰ βίου ὄντες ἀγαμοι ἡ καὶ ἐν γηρείᾳ. Κατὰ τὴν διάρ-
κειαν τοῦ βίου αὐτῶν εἰσιν ἐλεύθεροι νὰ διαθέσωσι κατὰ βούλησιν τὴν
περιουσίαν αὐτῶν κατὰ τὸν θάνατον ὅμως αὐτῶν πᾶν ὅ,τι κατέχουσιν
ἀποθανεῖνται κτῆμα τῆς μονῆς. Οἱ διάκονοι, τρέφονται: καὶ περιθάλπονται:
ἄλλοι διδεμέαν ἔχουσι γρηγατικὴν ἀπολαβήν.

Πρὸς ἔξασφάλισιν τοῦ καταρτισμοῦ τῶν Ἱερῶν καὶ διδασκάλων
ὑπάρχει ἐν τῇ μονῇ σχολὴ, ἐν ᾧ ἡ διδασκαλία μετὰ κατοικίας, τροφῆς
καὶ ἐνδυμάτων παρέχεται εἰς τριακοντάδα πτωγῶν ἢ ὄρφανῶν μαθητῶν
τοῦ χωρίου. Τρεῖς εἰστὸν οἱ τὴν διδασκαλίαν ἐπιπεροτισμένοι, εἰς μὲν
μετὰ τοῦ τίτλου διευθυντοῦ, διδάσκων τὴν ἀρμενικὴν καὶ τὰ θρησκευτικὰ
μαθήματα, δεύτερος δὲ τὴν τσουρικὴν καὶ τρίτος παραδίδων τὴν ἀριθ-
μητικὴν, γεωμετρίαν, ἴστοσίαν καὶ γεωγραφίαν.

Τὰ ξεσθα τῆς μονῆς ἀποτελοῦνται ἐκ δωρημάτων τῶν προσκυνητῶν, ἐν τοῖς γωρίοις συλλεγομένων συνδρομῶν καὶ ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν κτημάτων αὐτῆς. "Αλλ' οἱ προσκυνήται ἔνεκα διαφόρων διστάξειῶν σπάνιοι ὄντες μόλις δωροῦνται καὶ πρόσβατά τινα ἢ ἄλλο τι παραπλήσιον; αἱ ἐν τοῖς γωρίοις πάλιν συνδρουματικές μηδαιμνατέ, ἐνώ τὰ κτή-

κατὰ τῆς μονῆς οὐδὲν σχεδὸν ἀποφέρουσιν· οὕτως δὲ μονὴ εὑρηται βεβα-
υμένην ὑπὸ χρεῶν. Ἐν τούτοις μόνα τὰ κτήματα, ἔξαργυρούμενα, θί-
επίκρουν εἰς πάστας τὰς δαπάνας, διότι καὶ μεγάλην ἔχουσιν ἔκτασιν
ἐπὶ πολλὰς μόνον ὥρας δύναται τις ἐφιππος αὐτὰ νὰ διατρέξῃ) καὶ ἀπο-
τελοῦνται ἐξ δασῶν, ἐκ καλλιεργησίμων γαῖῶν καὶ εὐρέων χλοηφόρων
ὕρωπεδίων· ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἰς σχεδὸν ἀκαλιέργητα καὶ δὲ μεγα-
λειτέρα δαπάνη τῆς μονῆς εἰναι· οἱ ἀγορὰ σίτου διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ
προσωπικοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν πολυαριθμών διηρετῶν καὶ
τῶν προσκυνητῶν. Τὰς ἀνωτέρω ἐπαρκοῦστιν εἰς παρογήν ιδέας περὶ τῆς
καταστάσεως τῆς μονῆς ταύτης περιττὸν θί το νὰ προστεθῶν νέατ
λεπτούμερειαι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ κατανοηθῇ πᾶσα ή ἐν αὐτῇ ἐγ-
κλεισμένη μονοτονία, δέ κόρσες, ή στενοχωρία, ή ραστώνη καὶ ή ἀθυ-
μία τοῦ βίου τῶν μελαγχολικῶν τὰς ἡμέρας αἴτῶν ἐν Τσανλῆ διερ-
γούμενων.

Ἐκτὸς τῆς ἐν τῷ γραφείῳ ὑμῶν ἔργασίας τῆς πάντοτε σπουδαίας
ἐν περιηγήσει τοιούτου εἰδούς, ὃ καρόνος ὑμῶν ἀπερροῦχτο ὅπλο γιλιά-
διων ἄλλων ἀσημάντων πραγμάτων, ὃν ἕκαστον εἶναι μέγα ζήτημα ἐν
τῇ ἀπομεμονωμένῃ ταύτῃ γωνίᾳ, οὐδὲ δὲ ὅπλο τῶν ἐπισκέψεων. ⁷ Α! αἱ
πισκέψεις! ἐπισκέψεις ιερέων, ὑπηρετῶν, προσκυνητῶν, ταξιδιώτῶν,
παχόδων εἰναι ὁ κατάλογος τῶν ἐπισκεπτῶν τούτων. Πολλάκις εἰσέρχε-
ται τις εἰς τὸ ὑμέτερον δωμάτιον, χωρὶς βεβαίως νὰ κρούσῃ προηγου-
μένως ἔξωθεν τὴν θύραν, καθηταὶ ἐπὶ τοῦ τάπητος τοῦ θαλάμου, ἀνά-
ττει σιγάρον καὶ παραμένει ἐνίστεις ἐπὶ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας χωρὶς καὶ
ιπέντεν ν' ἀπαγγεῖλη λέξιν. Τοῦτο καλεῖται ἐπίσκεψις. Μὴ ἐκπλήγσεσθε
μέμοντος ἐπὶ τούτῳ, πρὸ πάντων δὲ μὴ δυσκρετηθῆτε: ὁ ἀπλοὺς οὗτος, ὁ
ἀπλοῖκος ἔτι, ὁ φορτικός, ὁ ἀγροῖκος ἄλλὰ καὶ . . . φύειριῶν -- διότι
ἴχει πάσας ταύτας δυοῦ τὰς ίδιότητας — τιμῆς θυμᾶς. Είναι δέ τις ἡναγ-
καταμένος νῦν δρίσταται ἀληθῆς πορευεστικήν ἀνάκρισιν περὶ τοῦ ταξι-
δίου αὐτοῦ, περὶ τῶν σχεδίων, περὶ παντὸς δέ τι ἀρρεφρᾶ εἰς αὐτὸν. Οἱ ἐπι-
σκέπτης γινώσκει: ἦδη πάντας δέ τι πράττετε, ἔχει πληροφορίας περὶ τῶν
τερόπων θυμῶν, περὶ τῶν συνηθειῶν, περὶ τῶν ἐναστολήσεων, περὶ τοῦ
πραγμάτου καὶ ποτοῦ, περὶ τοῦ θυμοῦ θυμῶν, περὶ τῶν ὑμετέρων κυνῶν
περὶ παντὸς δέ τι ἔχετε καὶ περὶ παντὸς οὖτινος στερεῖσθε. ⁸ Εγγίζει τὰ
ὑμέτερα ἐνδόματα, τὰ θυμέτερα ὄπλα, πάντα τὰ εἰς γείρας αἰτοῦ προσ-
πίπτοντα, ἐρωτᾷς θυμᾶς περὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν, ἔκτιμος ταύτα καὶ αὐτὸς
ἐν τῷ μέρει, εἰτα δέ, ἀναλαμβάνων τὰ πεδίλα αὐτοῦ, ἀπογωρεῖ. ⁹ Γριστά-
μεθα τέλος τὴν διδύνην, εὐτυχεῖς ἐὰν κατορθώσωμεν νὰ ἀργούθωμεν νέαν
τινὰ πληροφορίαν.

Συνήθεια αὐτόθι ἐπίκρατεο οὐδέποτε νὰ κλείῃ τις τὴν θύραν, τοῦ δωματίου αὗτοῦ, δὲ δὲ ἡμέτερος διεργηνεὺς εἰπεν ἡμῖν ὅτι «ἡ μεγαλειτέρα ἀγένεια» εἶναι ν' ἀποπέμψῃ τις ἐπισκέπτην. Ἐν τοῖς χωρίοις, πολλάκις κατάκοποι ἔκ μακρῆς καὶ κοπιώδους πορείας, δεκάκις παρεκάλεστα τοὺς περιστοιχίζοντάς με ν' ἀποσυρθῶσι ἀλλ' ἔκαιρήθην ἔτι καὶ οὐδεὶς ἔκινθη. «Οἱ ἔργα της ἦσαν βέτης, ἔλεγον, δύναται κάλλιστα νὰ κοιμηθῇ, νὰ κατακλιθῇ, νὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι θέλει δὲν στενογρωθοῦμεν αὐτὸν». Ἀδύνατον νὰ καταστήσῃ τις αὐτοῖς πιστευτὸν ὅτι ἡ παρουσία αὐτῶν ἐνοχλεῖ διῆς, ὅτι ἔχετε ἀνάγκην νὰ μείνητε μόνος. Τοῦτο πρόεργεται ἐξ τοῦ τῆς δημοτιστητος χαρακτήρος, δὲν φέρει ἐν «Ανατολῇ ὁ ἀνθρώπινος βίος» οὐδεμία ὑπάρχει τῶν πράξεων, ἥτις δὲν ἀποκαλύπτεται ἔκει, δὲν σχολιάζεται, δὲν ἐπιδοκιμάζεται ἢ δὲν κατακρίνεται. Οἱ οἰκοι τοῦ «Ανατολίου» εἶναι ἀνοικτός κατὰ πᾶσαν ὥραν τῆς ἡμέρας, εἰς τάντα ἐπισκέπτην, εἰς ὃν προστέρει: πάντοτε κύπελλον καφὲ καὶ σιγαρέτα. Αἱ ἀπρεπέστεραι τῶν ἔρωτήσεων προσβάλλονται αὐτῷ, οἵτος δὲ ὑπογρεοῦται ν' ἀπαντήσῃ ἔστω καὶ διὰ φεύδους. Μόνη ἡ γυνὴ περιβάλλεται ὑπὸ μαστηρίου: αὕτη αἰσχύνεται ὕστε καὶ νὰ διαιτήσῃ εὐπρεπῶς.

Καὶ τὰ ἔλξιστα καὶ ἀσήμαντα γεγονότα παραδόξως αὐτῷ συρριάζονται· δονήσεις τινὲς σεισμοῦ διεγείρουσι μωρὸς ιδέας εἰς πίστας τὰς κεφαλάς. Πυροβολισμός, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐπελθών, ἀνάστατον κατέστησε τὴν ιουνίνην πάντες τρέχουσιν ἀγνοοῦντες ποῦ, φωνούντες ἄμα κειρονόμουντες, ἐν τῇ κωμικωτέρῃ ἀταξίᾳ· τί δὲ συνέθη: νυκτορύπαλαι ἐνόμισεν ὅτι εἴδε κλέπτας καὶ ἐφώνησε πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν. Συμβινέις πολλάκις ποιεῖν· ὁ γεγενέλης ὅτι ἀρτοτος ἀντίρρπατε πρόσβατον· τὸ ἄγγελια τοῦτο προσκαλεῖ· γενικὴν ἔνδοσιν καὶ θρησκευτικὴν καταδίωξιν. ποο-

κληθεῖσαν ὥπο τοῦ ἀγρίου ζώου, ὅπερ ἔσπευσε νὰ κρυβῇ εἰς τὴν λόχυην· πυροβολισμοὶ τινες πανταχόθεν ἀκούονται, ἀσκόπως ριπτόμενοι, καὶ πάντες ἐπιστρέφουσι μετὰ τῆς εὐχαριστήσεως ὅτι ἐπεδεῖξατο τὴν τοῦλην αἵτην. Αἱ ἄρκτοι ὅμως εἰσὶ πολυάριθμοι ἐν τῇ λόχυῃ τοῦ Τσανλῆ, ἀλλὰ μικρὸν ἔγουσι τὸ ἀνάστημα, δυσγερεστάτη δέ ἐστιν ἡ θήρα αὕτην. Κατερχόμενός τις εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Εὔφρατον, ἀφθονον εὑρίσκει κυνῆγιον, τὰ θηράματα ὅμως φεγγούσι μακρὸν πάστης βολῆς πυροβόλου. Καὶ τὰ ἀρπακτικὰ ὅρνεα ἐπίστης πολυάριθμά εἰσι, μετὰ δὲ τῶν κισσῶν καὶ τῶν κοράκων ἀποτελοῦσι τοὺς καλλιτέρους καθαριστάς.

Εἰς τὰ πρὸς Ν καὶ ἀπέναντι τῆς μονῆς Σούρπ-Γκαραπέτ κείμενα ὅρη ὑπάρχει ἀλλη μονὴ ἡ τοῦ Σούρπ-Ογκανές. Τῇ 12/24 ὁκτωβρίου κατὰ τὴν 8ην ὥραν ἀναχωρήσαντες ἐκ τοῦ Τσανλῆ, ἐν συνοδίᾳ τοῦ διερμηνέως, ἀφικόμενα εἰς τὸ πεδίον ἡ μᾶλλον ὁροπέδιον τοῦ Μούς, γονιμώτατον καὶ δυνάμενον ν' ἀποβῆ ἀληθῆς σιταποθήκη τῆς περὶ αὐτὸν γήρας, ἀν ἐπετυγχάνοντο τ' ἀπαιτούμενα μέσα. Τῇ 11 ὥρᾳ ἀφικόμενα εἰς τὸν καταρράκτην τοῦ Γκοργκούρ, ἀποτελούμενον ὥπο δύο νῆστον καὶ τινῶν βράχων, ἀναστελλόντων τὸν ροῦν τοῦ Μουράτ-τσεᾶ. Διελθόντες τὸ Κεζέλ-Αγάδζ, χωρίον ὑπεριακοσίων οἰκιών, περημισχένον διὰ τὴν ποτόητα τοῦ καπνοῦ, δι παράγει, καὶ κατόπιν ἀνόδου δι' ἀνάντους δόδοις παρετηρήσαμεν τὴν 5ην ὥραν τὴν μονὴν Σούρπ-Ογκανές, ἡ γενικὴ ὅψις τῆς ὁποίας εἶναι μικρογραφικώτερον ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ Σούρπ-Γκαραμπέτ.

Τέσσαρες ἵερεῖς ζῶσιν ἐν τῷ ἀπομονωτηρίῳ τούτῳ, περιμένοντες τὴν βοήθειαν τῶν προσκηνυτῶν, οἵτινες δόλονέν σπανιώτεροι ἀποδιάνουσιν ἡ ζητοῦσι συνδρομής ἐκ τῶν ἐν τῇ ἀριστερῷ ὅχθῃ τοῦ Εὔφρατον εὑρισκομένων, ὡς οἱ ἵερεῖς τοῦ Τσανλῆ ἐκ τῶν ἐν τῇ δεξιᾷ. Δωδεκάς μαθητῶν, ὡχρῶν καὶ ρακενδύτων, μεθ' ἑνὸς καθηγητοῦ ἀποτελοῦσι τὴν σχολήν. Ἡ μονὴ ὅμως αὐτὴ εἶναι πλουσία εἰς τάφους, εἰς σταυρούς, εἰς λεύψανα. Ἐπεδείγματι ἡμῖν δένδρον, εὐλαβές ὥπο τείχους περιβαλλόμενον, πρὸ τῆς ρίζης τοῦ ὁποίου ἐναπετέθη ὥπο τὸ ἔδαφος τὸ ἄγνειον, ὅπερ περιελάμβανε τὸ ἔλαιον, δι' οὗ ἐπλύθησαν οἱ πόδες τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ ναὸς ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἐπιτειχιμένων, οὔτως εἰπεῖν, ἀλλήλαις ἐκκλησιῶν, ἐκάστης τῶν ὁποίων προηγεῖται αἴθουσα· μέρος αὐτοῦ κρονολογεῖται, ὡς εἴπον ἡμῖν, ἀπὸ τοῦ ἡγ. Ἰωάννου τοῦ φωτιστοῦ. Ἐν τῇ μονῇ εὑρομένης γειρόγραφα καὶ θρησκευτικὰ βιθλία, ἐν οἷς καὶ ὄγκιόν της Ιστορίαν τῶν ἀγίων, κρονολογουμένην ἀπὸ τοῦ 1122 μετ' ἐπιμεμελημένων δὲ μικρογραφιῶν. Τὸ κυριάτερον ὅμως τῶν ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ περιέργων ἀντικειμένων εἰσὶ τὰ φιρμάνια, μετανά ἐπειραθεύθησαν αὐτῇ ὥπο τοῦ Ἀλῆ, Ταμερλάνου καὶ πλ. Τὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ Ταμερλάνου, ὃν ἀδυνατοῦμεν νὰ ἐπικυρώσωμεν τὴν αὐθεντικότητα, προερμάζαν τὴν μονὴν ἀπὸ λεηλασιῶν καὶ ἔγρησίμευσαν μάλιστα ἀπαξ καὶ εἰς ἀνάκτησιν τῶν ἀπ' αὐτῆς ἀφαιρείσθων πραγμάτων. Περὶ τοῦ φιρμανίου τοῦ Ταμερλάνου ἀναφέρεται ὅτι δι Τρομερὸς κατακτητής, στήσας τὰς σκηνὰς αὐτοῦ ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Μούς, ἐδέξατο τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς. Ὁ Ταμερλανός, ἀντεπισκεψίες τὸν ἡγούμενον, τοιαύτης ἐτυχεν ὑποδοχῆς, ὥστε εἶπε τούτῳ νὰ ζητήσῃ δι' τοῦ ἀπειθεύει. Ὁ ἡγούμενος ἐξήτησε νὰ πληρωθῇ διθάλαμος ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ αἰγαλάτων. Ὁ Ταμερλάνος, μειδιάσας ἐπὶ τῇ τοσοῦτον μετριόφρονι ἀξιώσει, ἐξεπλάγη βραδύτερον ὅτε εἶδεν ὅτι μόλις οἱ ἐν λόγῳ αἰγαλάτωι, ἀπολυόμενοι ὥπο τοῦ Ταμερλάνου, εἰσήρχοντο εἰς τὸν θάλαμον, διστις θὰ ἐπληροῦστο δι' αὐτῶν, καὶ ἀμέσως εἰς μοναχούς μετεμφειρόμενοι ἐρρίπτοντο ἐκ τοῦ παραθύρου ἀλληλοδιαδόχως εὐνόητον ὁπόσοι αἰγαλάτωι οὔτως ἀπελύθησαν.

ΑΠΟ ΤΣΑΝΛΗ ΕΙΣ ΤΕΧΕΡΑΝΗΝ.

• Απὸ Τσανλῆ εἰς Βιτλίες.

Βιτλίες, τῇ 26 Ιανουαρίου 1891.

Ἐπὶ τέλους! Ίδού τέλος ἡ ἡμέρα ἔκεινη, ἡ ἀπὸ τοσοῦτου γράμμου καὶ μετὰ τοσαύτης ἀνυπομονησίας ἀναμενομένη, καθ' ἥν, συγχρίζοντες

τὰ ἡμέτερον ταξείδιον, δυνάμεθα νὰ ἔγκατατίπωμεν διὰ παντὸς τὴν μονὴν Σούρπ-Γκαραμπέτ. Οπότον εὐχάριστον τὸ καθορῆν τὸ μέγα τοῦτο καὶ ἐλεύθερον διάστημα, ὅπερ πρὸ ἡμῶν διανοίγεται καὶ ἐν διέλλομεν νὰ μιθῶμεν, εὐτυχεῖς ἐπὶ τῷ ὅτι ἀπογωροῦμεν τῆς Τσανλῆ-Κιλισά καὶ τῶν τούχων αὐτῆς, τῶν παχέων ὡς τείγη ἀρχαίου φρουρίου! Ἐπὶ ἡμέρας διοκλήτρους εἰδόμενον πιπτούσας νεφάδας χιόνος, τοσοῦτον πυκνὰς καὶ ἀλλεπαλλήλους, ὥστε ἡ ὅψις ἐφ' ἴκανον περιωρίζετο· ἀλλ' ἐν ταῖς γώραις ταύταις ἡ κακοκατιρία ὀλίγον διακρεῖ· μετὰ τὴν θύελλαν ἐπέρχεται ἡ γαλήνη, μετὰ τὸν συννεφώδη καιρὸν ὁ καθαρὸς οὐρανός· οὕτως, ἡδυνάμεθα ἦδη νὰ ἰδωμεν τὸ μεανορικὸν ρεῦμα τοῦ Μουράτ Τσεᾶ (Ἀνατολικοῦ Εὔφρατου), διστις διατίζει τὸ εὖρὸν τοῦτο πεδίον, τὸ διὸ καὶ ἐννενήκοντα χωρίων καταλαμπανόμενον, ὃν δέκα φαίνονται ἡμῖν μακρόθεν ὡς μέλανα σημεῖα. Τὰ πρὸς Ν τοῦ Ταύρου ὅρη φέρουσι τὰ θαυμασιώτερα γράμματα καὶ φαίνονται κεκαλυμμένα ὥπο θερμοῦ πτιλωτοῦ βελούδωδους πέπλου· πρὸς Α τὸ ὄρος Νιμραύτ, ἀποστίλθοντος λευκοῦ γράμματος, ἀγνυφοῦται ὑπερηφάνως, κατωτέρω δὲ εἰς ἀπόστασιν, ἐκεῖ δημοσιεύεται τὰ γράμματα, παρατηροῦνται αἱ ὄμιχλώδεις κορυφαὶ τοῦ Σιπάν διχώρι, ὅπερ ἡφαίσται πρὸς Ν τῆς λίμνης τοῦ Βάν. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ θερμοκρασία ἔκπιπτει, τοῦ βορρᾶ ὅμως πνέοντος, βορρᾶ, διστις εἶναι ιδιαίτερως δριμὺς καὶ διαπεραστικὸς ἐν τοῖς δρεσι τούτοις, ὃν τὸ δύος ἀνέρεται εἰς 2000 μέτρων οὐδὲ τὸ γονθρότερα ἐνόμιμα προσταλέσσουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς δριμείας αὐτοῦ πνοής. Άφ' ἑτέρου δι' ἧμας εἰς ταῖς σημείοις χιῶν τοσοῦτον συσσωρεύεται ἀνακόπτουσα τὰς ὁδοὺς καὶ συγκαλύπτουσα χαράδρας καὶ βάραθρα, ἐν οἷς καταπίπουσιν οἱ ταξειδιώτα, δι τὸ σώματα τὰς ἀνευρίσκονται μόνον κατὰ τὸ ἔχον ἐν τῷ βάθει τῶν βαράθρων, ὥστε κατὰ τὸν γειμῶνα ἡ συγκαίνωνία καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν διακόπτεται· πολλὰ δὲ χωρία, κατὰ τὸ ἥμισυ ὥπο τῆς χιόνος κεκαλυμμένα, παραμένουσιν ἐπὶ μῆνας ὅλους καθ' ὀλοκληρίαν ἀπομεμονωμένα τοῦ ἐπιλοίπου κόσμου. Ἡ ὁδός, ἡν ἡκολουθήσαμεν, ἵνα κατέλθωμεν εἰς τὴν πεδιάδα, μολις εἴησε πλάτος 30 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, δεξιόθεν δὲ καὶ ἀριστερόθεν ταύτης ἡδύνατο τις νὰ καταγωθοῦῃ ἐν πυκνοτάτῳ στρώματι χιόνος· πολλαχοῦ μάλιστα ἡ ἀτραπὸς αὐτὴ ἐχώρει· κατὰ μῆκος βαθέων βαράθρων, ὅπου ἐλαχίστη περὶ τὸ βῆμα ἀπροσεξίᾳ, ἥδυνατο νὰ κατακυλήσῃ ὡμᾶς. Ἐπὶ τέλους, διελθόντες τὸ χωρίον Σορδάρ καὶ τὴν μανδρὰν τῆς μονῆς, φυλασσομένην ὥπο ὑπερμεγέθων κυνῶν, ἀφικόμενα εἰς τὸ πεδίον τοῦ Μούς, κείμενον εἰς ὥψος 1500 μέτρων. Ἐν τούτοις εὑρισκόμεθα πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὄμιγλης, καί, προχωροῦντες τῷ καλπαταμῷ τῶν ἡμετέρων ἐππων, ἐνομίζομεν ὅτι ἐρριπτόμεθα ἐν τῷ κενῷ τοῦ ἀπείρου, ἀνευδρῶν καὶ ἀνευ δρίζοντος. Περὶ τὴν δευτέραν ὥραν ἡ ὄμιγλη ἐξέλιπεν, ὁ ἥλιος ἀνέλαμψε καὶ ἡ πεδίας παρέστη ἡμῖν εὑρεῖσα καὶ πλήρης γωρίων, ἰδρυμένων τῶν πλείστων ἐπὶ λαρσίσκων. Ἐνιας αὐτῶν εἶναι ὀραιότατα ὡς τὸ Κεμπιάν, μετὰ τῶν ὥπο διεκτυωτῶν φρασσομένων περιογῶν αὐτοῦ καὶ τῶν πολυάριθμων διαυλακούντων αὐτὸν ρυακίων, εἴτα εἰς ἀπόστασιν τὸ Δόμ, ἐξ ἑκατοστός οἰκιῶν ἀποτελούμενον καὶ κατοικούμενον ὥπο Αρμενίων καὶ Κούρδων. Ἀφέντες τὰς ἡμετέρας ἀποσκευάς ἐν τῷ γανίῳ ἀπήλθομεν εἰς περίπατον ἐν τῷ χωρίῳ, οἵτινος πάντες οἱ κύνες ὑλάκτουν ἐπὶ τῇ θέρη ἡμῶν. Καθ' ἥν στιγμὴν ἐπεστρέφομεν εἰς τὸ κατάλυμα ἡμῶν, γυνή, ἱσταμένη ἐν τινὶ θύρᾳ, ἐποιήσατο ἡμῖν νεῦμα ἵνα εἰσέλθωμεν εἰς τὸν οίκον, διαφέροις ταῦτοι χρόνων χρωμένη χειρονομίας καὶ φωνοῦσα· Κενίγκ, Κενίγκ, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ἀρμενιστὶ «γυνή». Συγκατανεύσατες νὰ εἰσέλθωμεν ὀδηγήθημεν εἰς ζοφέρων θάλαμον, ὃπου ἡρούντας μετανάστες τοὺς διαδοχικοὺς θρήνους γυναικῶν πέριξ τοῦ νεκροῦ νεκρᾶς γυναικός. Ἀναγκωτήσαντες ἐκ Δόμ οὐτίλθομεν τὸν Εὔφρατην περιπτέρω, καὶ παρὰ τὸ χωρίον Μαραχόν διτήλθομεν ἔτερον ρύακα, τὸν Καρά σοῦ, παγωμένον ὡς καὶ ὁ Εὔφρατης, οἵτινος εἴναι καὶ παραπόταμος.

Κομψῶς ἐπὶ λορίσκου ὁρθούμενον τὸ Μούς ἀποτόμως προσβάλλει τὰ ὄμιατα τοῦ ἐκ δυσμῶν προτεργούμενου ἐπιτσέπτου. Κατοικεῖται δὲ τὸ πλεῖστον ὥπο Οθωμανῶν καὶ διασώζει λείψανα ἀρχαίας ἀκροπόλεως. Τῇ 11 ιανουαρίου ἐτράπημεν τὴν εἰς Βιτλίες ἀγουσταν, ἀλλὰ πρὸς στιγμὴν διηγούμενην ἐπιτέληθεν πρὸς τὴν μονὴν Αρσκιελότζ, ἡτις περιλαμβάνει, ὡς τινες εἴπον ἡμῖν, ἀξιοσημειώτους ἀρχαιότητας καὶ πολύτιμα χειρόγραφα. Ἐν τούτοις ἡ ἡμετέρα ἐπίσκεψις ἀνήρεσε τὰ περὶ τῶν ἀνωτέρων κειμη-